

ΑΡΧΑΙΑ

Α' Γενικού Λυκείου

Μ. Τετάρτη 28 Απριλίου 2021

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α

- A.** Και, αφού ξαναμπήκε (στη βουλή), είπε: «Εγώ, κύριοι βουλευτές, νομίζω πως είναι έργο ενός ηγέτη (τέτοιου) όπως πρέπει (να είναι ο ηγέτης), αν βλέπει πως οι φίλοι του εξαπατώνται, να μην (το) επιτρέπει. Και εγώ, λοιπόν, αυτό θα κάνω. Γιατί αυτοί εδώ που έχουν σταθεί (μπροστά στο κιγκλίδωμα) λένε ότι δε θα μας (το) επιτρέψουν, αν αθωώσουμε έναν άντρα που βλάπτει φανερά την ολιγαρχία. Ορίζεται, βέβαια, στους νέους νόμους κανείς από αυτούς που ανήκουν στους τρεις χιλιάδες (πολίτες) να μη θανατώνεται χωρίς τη δική σας ψήφο, οι Τριάκοντα, όμως, να έχουν το δικαίωμα πάνω σε εκείνους που είναι έξω από τον κατάλογο να τους καταδικάζουν σε θάνατο. Εγώ λοιπόν, είπα, διαγράψω αυτόν εδώ τον Θηραμένη από τον κατάλογο με τη σύμφωνη γνώμη όλων μας. Και αυτόν, είπα, εμείς τον καταδικάζουμε σε θάνατο».

ΘΕΜΑ Β

- B1.** Οι Τριάκοντα τύραννοι ήταν, αναμφισβήτητα, οι ρυθμιστές της πολιτικής κατάστασης στην Αθήνα· όμως, για την εδραίωση και την απρόσκοπτη και ανεμπόδιστη άσκηση της εξουσίας τους συνέταξαν έναν κατάλογο (**έκ του καταλόγου**) 3.000 φανατικών ολιγαρχικών πολιτών, αφοσιωμένων και έμπιστων στο καθεστώς, οι οποίοι ήταν ένοπλοι συνεργάτες στις αυθαιρεσίες τους, αποτελούσαν τα εκτελεστικά όργανα των αποφάσεών τους και απολάμβαναν ασυλία. Με αυτούς οι Τριάκοντα είχαν επιβάλει στην πόλη τον φόβο και τον τρόμο.

Σύμφωνα, πάλι, με νόμο που είχαν ψηφίσει οι ίδιοι Τριάκοντα τύραννοι (*έν τοις καινοῖς νόμοις*), κανείς από τους 3.000 δεν μπορούσε να καταδικαστεί σε θάνατο μόνο με απόφαση των Τριάκοντα τυράννων, αλλά απαιτούνταν και η σύμφωνη γνώμη της Βουλής. Φυσικά, ο Κριτίας φρόντισε να απουσιάζουν από αυτόν τον κατάλογο οι ενάρετοι πολίτες. Τους απλούς πολίτες μπορούσε να τους θανατώσει οποιοσδήποτε από τους Τριάκοντα και τα όργανά τους με την κατηγορία ότι είναι επικίνδυνοι για το καθεστώς. Αν κάποιος από τους «εντός του καταλόγου» είχε κατηγορηθεί, δίκαια ή άδικα, για ανατρεπτικές ενέργειες, για να καταδικαστεί σε θάνατο έπρεπε να το αποφασίσουν οι πεντακόσιοι βουλευτές. Για τους «εκτός καταλόγου» αποφάσιζαν μόνο οι Τριάκοντα. Γενικά, όσοι δεν συμπεριλαμβάνονταν σε αυτόν τον κατάλογο βρίσκονταν στο έλεος των τυράννων, καθώς σε περίπτωση που οδηγούνταν στο δικαστήριο οι Τριάντα τύραννοι θα αποφάσιζαν για την τύχη τους.

Η J. de Romilly γράφει για τη σχέση των αρχαίων Ελλήνων με τον νόμο: «Οι Έλληνες, εραστές πάντοτε της ανεξαρτησίας, διακήρυσσαν συνεχώς με υπερηφάνεια την υπακοή τους στους νόμους. Είναι γεγονός ότι δεν αναζητούσαν με κανένα τρόπο να καθορίσουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες σε σχέση με την πόλη στην οποία ανήκαν και με την οποία είχαν ταυτισθεί. Το μόνο που ζητούσαν ήταν να διοικείται η πόλη αυτή από έναν δικό της κανόνα και όχι έναν άνθρωπο. Έτσι ο νόμος υπήρξε το στήριγμα και η εγγύηση όλης της πολιτικής τους ζωής. Και τον χρησιμοποιούσαν ως μέσον για να αντιτάσσονται τόσο στην αναρχία της πρωτόγονης ζωής όσο και στην υποταγή των λαών που, σαν τους Πέρσες, υπόκεινταν στην αυθαιρεσία ενός ηγεμόνα». (*Ο Νόμος στην ελληνική σκέψη*, σελ. 15).

Οι τύραννοι, με επικεφαλής τον Κριτία, δεν τηρούν ούτε τους νόμους που ψήφισαν οι ίδιοι. Καταλύεται με τη δράση τους κάθε έννοια νομιμότητας και ο νόμος γίνεται παιχνίδι ή «εγχειρίδιον» στα χέρια του ισχυρού της στιγμής. Στα καθεστώτα του δεσποτισμού και της απόλυτης εξουσίας κυριαρχεί ο φόβος και βία· η βούληση του τυράννου είναι νόμος και η επιθυμία του διαταγή. Οι Τριάκοντα τύραννοι δεν είχαν συντάξει, βέβαια, τους «πάτριους νόμους», αλλά είχαν συντάξει κάποιους νέους νόμους, οι οποίοι απλά εξυπηρετούσαν τα άνομα σχέδιά τους. Φυσικά, κύριος νομοθέτης ήταν ο Κριτίας. Με την δράση του ο Κριτίας και την κατάργηση – παράβαση του νόμου εξασφαλίζει το στόχο του και «βγάζει από τη μέση» το Θηραμένη, καταδικάζοντάς τον σε θάνατο.

B2.

Ο βωμός ή εστία ήταν λίθινη ή μαρμάρινη, συνήθως, κυλινδρική κατασκευή, η οποία βρισκόταν μέσα στο σπίτι ή σε δημόσιους χώρους, όπου λατρεύονταν αντίστοιχα οι θεότητες της οικογένειας και της πόλης (κυρίως η Εστία και ο Δίας). Πάνω σε αυτόν τελούνταν θυσίες. Ως λατρευτικός χώρος προηγήθηκε χρονικά του ναού, αλλά και αργότερα παρέμεινε βασικό συστατικό στοιχείο μέσα ή έξω από αυτόν. Σε βωμό, ιερό ή ναό κατέφευγε κανείς, όταν κινδύνευε η ζωή του, ζητώντας βοήθεια και προστασία από τους θεούς, καθότι η παραβίαση του ασύλου θεωρούνταν βαρύτερη ασέβεια, που μόλυνε ολόκληρη την πόλη.

Ο σεβασμός προς τον ικέτη ήταν ύψιστο πολιτικό καθήκον. Και αυτή τη θρησκευτική και πολιτική σχέση επιβεβαιώνει και το γεγονός ότι, στην Αγορά της Αθήνας, που ήταν κατεξοχήν πολιτικό κέντρο, υπήρχαν πολλοί βωμοί και ιερά, τεμένη ή ναοί. Είναι πασίγνωστος και από την ιστορία και από τη λογοτεχνία (κυρίως από την τραγωδία) ο σεβασμός για τους «ικέτες», που έχουν καταφύγει σε κάποιο βωμό ή ιερό. Η παραβίαση του ασύλου θεωρείται μεγάλη ασέβεια που μολύνει ολόκληρη την κοινότητα. Η τήρηση των θεσμών της ευσέβειας «αποτελούσε σε κάθε περίπτωση πολιτικό καθήκον». Οι σχέσεις της θρησκευτικής και της πολιτικής ζωής φαίνονται αν ρίξει κανείς μια ματιά στην Αγορά των Αθηνών τα δημόσια κτήρια της αθηναϊκής δημοκρατίας είναι διάσπαρτα στο χώρο της αγοράς, ανάμεσα στα ιερά και στους βωμούς των θεών.

Ο Θηραμένης, λοιπόν, όταν κατάλαβε ότι κινδύνευε η ζωή του, αναπήδησε στον βωμό της βουλής (*άνεπήδησεν επί την έστIAN*), πάνω στον οποίο ορκίζονταν οι βουλευτές ότι θα εκδικάσουν τις υποθέσεις με γνώμονα το δίκαιο και την ηθική. Η προαίσθησή του, όμως, ότι τελικά δεν θα τον σώσει ο βωμός θα αποδειχθεί αληθινή (*ὅτι οὐδέν μοι ἀρκέσει ὄδε ὁ βωμός.*). Το γεγονός ότι ούτε ως ικέτης θα σωθεί καταδεικνύει το εξής σημαντικό: η δολοφονία του Θηραμένη αποτελεί διπλή παράβαση από την πλευρά του Κριτία· παραβιάστηκαν πρώτα οι νόμοι και έπειτα η αρχή της ικεσίας, το θρησκευτικό, δηλαδή, άσυλο που επιζήτησε ο Θηραμένης, πηγαίνοντας κοντά στον βωμό (*ὅτι οὗτοι, οὐ μόνον εἰσὶ περὶ ἀνθρώπους ἀδικώτατοι, ἀλλὰ καὶ περὶ θεοῦς ἀσεβέστατοι.*).

B3.

Ο Κριτίας, στη δευτερολογία του, η οποία αποτελεί ωμή και κυνική παρέμβαση στο έργο της βουλής, θέτοντας αναίσχυντα τον εαυτό του και την κρίση του πάνω από τους βουλευτές - δικαστές, παρουσιάζεται ως αλάθητος και αληθινός ηγέτης, ο οποίος δεν μπορεί να επιτρέψει την εξαπάτηση δήθεν των συντρόφων του από έναν τυχοδιώκτη και υπονομευτή σαν τον Θηραμένη (*Εγώ, ὦ βουλή, νομίζω προστάτου ἔργον εἶναι οἴου δεῖ, ὅς ἂν ὀρῶν τοὺς φίλους ἐξαπατωμένους μὴ ἐπιτρέπη*). Εξάλλου, όπως ο ίδιος σαρκαστικά προσθέτει, δεν θα επέτρεπαν κάτι τέτοιο οι μαχαιροφόροι παρακρατικοί, οι οποίοι ἔστεκαν απειλητικά στα κιγκλιδώματα μετά από δική του παρέμβαση για να ασκηθεί τρομοκρατία στους βουλευτές ώστε να καταδικάσουν σε θάνατο το Θηραμένη (*Καὶ γὰρ οἶδε οἱ ἐφεστηκότες οὐ φασὶν ἡμῖν ἐπιτρέψειν, εἰ ἀνήσομεν ἄνδρα τὸν φανερῶς τὴν ὀλιγαρχίαν λυμαινόμενον.*). Θεωρεῖ λογικό και νόμιμο να αποσπάσει από τη δικαιοδοσία της βουλής την κρίση για τον Θηραμένη. Αναδεικνύει, ἔτσι, την προσωπική του βούληση πάνω από τη βούληση των πολλών, και αυτών, ακόμα, των ολιγαρχικών. Ἐτσι, ποδοπατούνται και καταλύονται ακόμα και οι «καινοί νόμοι» των Τριάκοντα και ανατρέπεται κάθε ἔννοια νομιμότητας, η οποία θεωρείτο ιερή κατά την αρχαιότητα (*Εγώ οὖν, ἔφη, Θηραμένην τουτονὶ ἐξαλείφω ἐκ τοῦ καταλόγου, συνδοκοῦν ἅπασιν ἡμῖν. Καὶ τοῦτον, ἔφη, ἡμεῖς θανατοῦμεν*).

Ο Κριτίας παρουσιάζεται κι από τον ίδιο το Θηραμένη σκληρός και αδίστακτος, προκειμένου να θωρακίσει την τυραννία από κάθε φωνή διαμαρτυρίας. Και αυτό διότι οι επιλογές και οι αποφάσεις των τυράννων δεν επιδέχονται κανέναν κριτικό έλεγχο και καμιά αμφισβήτηση. Οι Τριάκοντα κι ο Κριτίας παρουσιάζονται ιδιαίτερα άδικοι και ασεβείς τόσο απέναντι σε ανθρώπους, όσο και απέναντι σε θεούς (*ὅτι οὗτοι, οὐ μόνον εἰσὶ περὶ ἀνθρώπους ἀδικώτατοι, ἀλλὰ καὶ περὶ θεοῦ ἀσεβέστατοι*). Άδικοι γιατί παραβίασαν ακόμα και τους νόμους που οι ίδιοι συνέγραψαν για αυτούς που βρίσκονταν στον κατάλογο αλλά και ασεβείς, επειδή δεν σεβάστηκαν ούτε τον ιερό θεσμό της ικεσίας και απέσπασαν βιαίως το Θηραμένη από το βωμό.

Το ίδιο ακραίες και απόλυτες παρουσιάζονται οι απόψεις του Κριτία και στο παράλληλο κείμενο. Ενώ στην αρχή ο Κριτίας διατυπώνει κοινές θέσεις με το Θηραμένη, οι διαφορές στις πολιτικές θέσεις και πρακτικές στάθηκε η αιτία και της ρήξης των σχέσεων των δύο σημαντικότερων από τους Τριάκοντα (*Τον πρώτο καιρό ο Κριτίας κι ο Θηραμένης ἦταν ομοϊδεάτες και φίλοι*). Ο Κριτία

παρουσιάζεται σκληρός και αδίστακτος σε αντίθεση με τον διαλλακτικό και μετριοπαθή Θηραμένη. Ο Κριτίας χαρακτηρίζεται από εκδικητικές διαθέσεις, φανατισμό, μισαλλοδοξία και ωμότητα. Ασκει τρομοκρατία, προβαίνει σε παράνομες συλλήψεις και δολοφονίες αθώων πολιτών (Ο Κριτίας όμως -που ανάμεσα στ' άλλα είχε εξοριστή κιόλας από τους δημοκρατικούς- είχε διάθεση να σκοτώσει πολύν κόσμο, ενώ ο Θηραμένης εναντιωνόταν, λέγοντας ότι δεν ήταν λογικό να θανατώνουν ανθρώπους για μόνο το λόγο ότι τους τιμούσε ο λαός, έστω κι αν δεν πείραζαν σε τίποτα την καλή τάξη.). Γενικά είναι υπέρμαχος της άποψης ότι πρέπει να εξοντώνονται όλοι οι επικίνδυνοι αντίπαλοι και ότι το καθεστώς τους χρειάζεται προστασία, άσχετα αν αυτοί είναι τριάντα και όχι ένας, αναγνωρίζοντας, έτσι, έμμεσα ότι έχουν ανέβει στην εξουσία σε συνθήκες πολιτικής ανωμαλίας (...ότι όποιος θέλει να κυριαρχήσει είν' υποχρεωμένος να βγάλει από τη μέση εκείνους που θα μπορούσαν να του σταθούν εμπόδιο: «Κι αν φαντάζεσαι ότι επειδή είμαστε τριάντα κι όχι ένας η εξουσία μας δε χρειάζεται τόση φροντίδα όσο και μια προσωπική τυραννία είσαι ανόητος»).

B4. α)

1. δῆλος – β) φανερός
2. κελεύω – στ) προστάττω
3. νομίζω – γ) οἶμαι
4. φημί – ε) λέγω
5. γινώσκω – δ) οἶδα

β) επιστάτης: ἐπιστήναι, προστάτου

απάτη: ἐξαπατωμένους

άνεση: ἀνήσομεν

απολυμαίνω: λυμαινόμενον

αλοιφή: ἐξαιείφω

B5. α) ταῦτα: τοῦτο

Ἐγὼ: ἡμεῖς

ἐμεῖ: ἡμᾶς

ὕμῶν: σοῦ/σου

ὄν: οὓς

ὄνπερ: οὕσπερ

οὗτοι: οὗτος

τοῦτον: τούτους

ὕμῖν: σοί/σοι

ἐμοὶ: ἡμῖν

B5. β) εἰπὼν: λέγων

ἐπαύσατο: παύεται

ἐγένετο: γίνεται

ἐπιθορυβήσασα: ἐπιθορυβοῦσα

γνοῦς: γινώσκων

ἐπιτρέψοι: ἐπιτρέποι

ἀναφεύξοιτο: ἀναφεύγοι

ἠγησάμενος: ἠγούμενος

B6. α)

ἠγησάμενος: επιρρηματική αιτιολογική μετοχή, υποκείμενο της έχει το ουσιαστικό **ὁ Κριτίας** και άρα είναι συνημμένη, λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ρήμα **ἐξῆλθε**

ἐπιστήναι: έμμεσο αντικείμενο του ρήματος **έκέλευσε**, τελικό απαρέμφατο με υποκείμενο **τοὺς ἔχοντας** (ετεροπροσωπία)

τὴν ὀλιγαρχίαν: αντικείμενο της μετοχής **λυμαινόμενον**

κυρίους: κατηγορούμενο στο **τοὺς Τριάκοντα** μέσω του συνδετικού **εἶναι**

πάντων: γενική διαιρετική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός στο **έννομώτατα**

τὸ ἐμόν: ομοιόπτωτος ονοματικός επιθετικός προσδιορισμός στο **ὄνομα**

B6. β)

ὅτι οὐδέν μοι ἀρκέσει ὄδε ὁ βωμός: Δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση που λειτουργεί ως επεξήγηση στο **τούτο**

ὅτι οὗτοι, οὐ μόνον εἰσὶ περὶ ἀνθρώπους ἀδικώτατοι, ἀλλὰ καὶ περὶ θεοὺς ἀσεβέστατοι: Δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση που λειτουργεί ως επεξήγηση στο **τούτο**

εἰ μὴ βοηθήσετε ὑμῖν αὐτοῖς: Δευτερεύουσα επιρρηματική υποθετική πρόταση που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της προϋπόθεσης

ὅτι οὐδέν τὸ ἐμὸν ὄνομα εὐξαλειπτότερον ἢ τὸ ὑμῶν ἐκάστου»: Δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση που λειτουργεί ως επεξήγηση στο **ταῦτα**

B7. α) Σωστό.

β) Λάθος.

γ) Σωστό.

δ) Λάθος.

ε) Σωστό.